

УДК 332.8:338.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.23.8>**Пристемський О.С.**

доктор економічних наук, професор,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
(м. Херсон / м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9743-3563>

Єфремов А.О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
(м. Херсон / м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5432-2039>

Prystemskyi Oleksandr, Yefremov Arsen

Kherson State Agrarian and Economic University
(Kherson / Kropyvnytskyi)

ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ТАРИФІВ НА КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ

REASONS AND PREREQUISITES FOR RAISING UTILITY TARIFFS IN UKRAINE

В статті було досліджено наслідки повномасштабного вторгнення на ринок та діяльність підприємств у сфері комунальних послуг. Так, внаслідок повномасштабного вторгнення було значно пошкоджено та знищено виробничі потужності енергетичного та нафтогазового сектору України, які забезпечували населення та підприємницькі структури можливістю ефективно жити та функціонувати. Розглянуто аналіз фінансової звітності АТ «УКРГАЗВИДОБУВАННЯ» та підраховано можливий рівень собівартості на газ для населення України. Виявлено переваги на недоліки від можливої лібералізації цін на комунальні послуги, на що звертають увагу уряди США та ЄС, та високопоставлені чиновники МВФ. Та для створення ефективного ринку комунальних послуг на прямих ринкових засадах, було надано рекомендації Уряду України.

Ключові слова: комунальні послуги, лібералізація ринку, собівартість, вартість розроблення газового родовища, вартість будівництва електростанцій.

The article investigates the consequences of a full-scale invasion of the market and activities of enterprises in the field of public utilities. Thus, as a result of the full-scale invasion, the production capacities of the energy and oil and gas sectors of Ukraine, which provided the population and businesses with the opportunity to live and function effectively, were significantly damaged and destroyed. The author analyses the financial statements of JSC 'UkrGasvydobuvannya' and calculates the possible level of gas prices for the population of Ukraine, which does not take into account the cost of supply, the cost of gas imports from other European countries with market mechanisms of price formation and the fact that the production of other private companies may be higher than that of the leading national producer. The advantages and disadvantages of possible liberalisation of utility prices, which are highlighted by the US and EU governments and senior IMF officials, are identified. The advantages include: creating conditions for effective competition, increasing the transparency of tariffs and reflecting the real cost of such resources, creating attractiveness for investors, levelling prices for all categories of consumers and eliminating cross-subsidisation. The disadvantages include the potential for a sharp rise in utility prices, increased social inequality, the risk of monopolies, the dependence of the utility market on external factors, and uncertainty for households. However, it was also found that in the long run, liberalisation of the utility market would bring significant benefits to individual households. Therefore, recommendations were made to the Government of Ukraine to create an efficient market for public utilities on a direct market basis. The elements of scientific novelty are an independent calculation of the possible cost of gas production based on the financial statements of JSC UkrGaslydobuvannya, substantiation

of the advantages and disadvantages of liberalisation of the utility market, and summarisation of theoretical directions of the utility market. The practical significance of the article lies in the fact that the study resulted in recommendations to the Government of Ukraine for the effective implementation of the market mechanism for setting prices for utilities.

Keywords: public utilities, market liberalization, cost price, gas field development cost, power plant construction cost.

Постановка проблеми. Питання вартості комунальних послуг в Україні роками було чи не найбільш важливим: для населення, яке переживало часи низьких, порівняно з європейськими заробітних плат, дане питання звучало гостро й часто використовувалося для політичних спекуляцій та зовнішнього впливу на країну. В останні роки, після початку повномасштабного вторгнення, вартість комунальних платежів тимчасово була заморожена урядом України задля підтримки населення, особливо під час значної інфляції (в 2022 році індекс споживчих цін становив 126,6%) [1]. Але згодом, 10 жовтня 2022 року російські війська завдали першого масованого ракетного удару по енергетичній інфраструктурі України, внаслідок чого було пошкоджено 11 важливих об'єктів інфраструктури у 8 регіонах та місті Києві. Чергові хвилі ракетних ударів по об'єктах критичної інфраструктури України у жовтні-грудні 2022 року завдали значних руйнувань енергетичній інфраструктурі, що призвело до вیاєлових відключень по всій країні. Пізніше, наприкінці травня 2023 року урядом було прийнято рішення підвищити тарифи на електроенергію з 1,44 грн за кВт/год та з 1,68 грн за кВт/год до 2,64 грн за кВт/год [2, 3].

Навесні 2024 року ситуацію знову повторилася: російські війська завдали масованих ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі, практично зруйнувавши об'єкти маневреної генерації (ТЕС), пошкодивши ГЕС та інші об'єкти енергетичної інфраструктури. З 1 червня 2024 року урядом знову було прийнято рішення підвищити вартість електроенергії до 4,32 грн за кВт/год [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням ринку комунальних послуг з різних аспектів займалися різні науковці, зокрема Раїмов Руслан Ікрамович, який дослідив адміністративно-правове регулювання діяльності природних монополій у сфері енергетики та комунальних послуг [21]; Лопушняк Галина та Фоменко Олексій, які дослідили субсидіювання житлово-комунальних послуг в теоретичних аспектах та зарубіжних практиках [22]; Куц Олексій Євгенович, який дослідив аспекти відповідальності суб'єктів владних повноважень при встановленні тарифів на житлово-комунальні послуги [23]; Ігор Піддубний та Дмитро Горюнов, які оцінили прямі збитки та непрямі втрати енергетичного сектору України внаслідок повномасштабного вторгнення росії [6]; Черненко Юрій, який дослідив адаптацію сектора житлово-комунальних послуг до кризових умов через стратегічне планування та управління ризиками та інноваційні підходи до цього питання [24] та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження причин та передумов підвищення вартості таких комунальних послуг, як електроенергія та газ для населення України, оцінити наслідки повномасштабного вторгнення на ринок газу та електроенергії, зрозуміти переваги та недоліки від можливого подальшого підвищення вартості на ці комунальні послуги для кінцевого споживача та сформулювати рекомендації для Уряду України щодо підвищення ефективності ринку комунальних послуг.

Виклад основного матеріалу. До початку повномасштабного вторгнення, в 2021 році Україна мала потужне виробництво власної електроенергії загальним обсягом 156,6 млрд кВт/год: так, атомна енергетика (АЕС) становила 55,1% від загального обсягу виробництва, тепла енергетика (ТЕС та ТЕЦ) – 29,3%, гідроенергетика (ГЕС та ГАЕС) – 6,7% та енергетика на відновлювальних джерелах – 8,9% [5].

За перші тижні повномасштабного вторгнення, під тимчасову окупацію російськими військами потрапила низка об'єктів генерації електричної енергії. Зокрема, це найбільша в Європі атомна електростанція (АЕС) – Запорізька (ЗАЕС, 6 ГВт встановленої потужності), Вуглегірська, Запорізька та Луганська ТЕС (3,6 ГВт, 2,9 ГВт та 1,2 ГВт відповідно), а також Каховська ГЕС (0,3 ГВт). Не менших втрат через окупацію зазнали і відновлю-

вальні джерела енергії: 13% потужностей сонячної генерації, близько 80% вітрової генерації, 2% біогазових установок та 1% малих ГЕС. Так, в загальному окупованими енергетичними об'єктами на відновлювальних джерелах вважаються 25% [6, с. 12–16].

Також важливим елементом енергетичної безпеки є наявність ресурсів задля забезпечення безперебійної роботи маневрених потужностей, а саме викопних палив, таких як вугілля, газ та нафта. Так, сотні свердловин природного газу в Україні перебували і нині перебувають під окупацією або поблизу лінії фронту. В результаті обстрілів з боку росії були пошкоджені чи повністю зруйновані щонайменше 200 км магістральних ліній транспортування газу та десятки газорозподільних та компресорних станцій, понад 7 тисяч км газорозподільних систем, а також 5 тисяч газорозподільних пунктів. Також військами РФ неодноразово було здійснено удари по об'єктах підземного газового сховища (ПСГ) на Львівщині. Щодо нафтового сектору, то найбільший в Україні Кременчуцький НПЗ був майже повністю зруйнований внаслідок серії атак впродовж 2022–2023 рр., роботу Шебелинського ГПЗ (знаходиться у безпосередній близькості до лінії фронту) було призупинено ще 26 лютого 2022 року, але попри це його було прицільно і неодноразово атаковано. Окрім цього були атаковані та фактично зруйновані потужності Лисичанського та Одеського НПЗ і у 2023 році було зруйновано створений під час повномасштабної війни Мереф'янівський міні-НПЗ. Важливим елементом є ще й те, що від 24 лютого 2022 року було пошкоджено чи повністю зруйновано щонайменше 32 нафтобази різного розміру рівня модернізації, а також паливо, що зберігалось на них [6, с. 17–18].

Водночас, варто відмітити, що впродовж довоєнного періоду 2000–2021 рр., валовий видобуток газу в Україні збільшився, а споживання зменшилося (рис. 1)

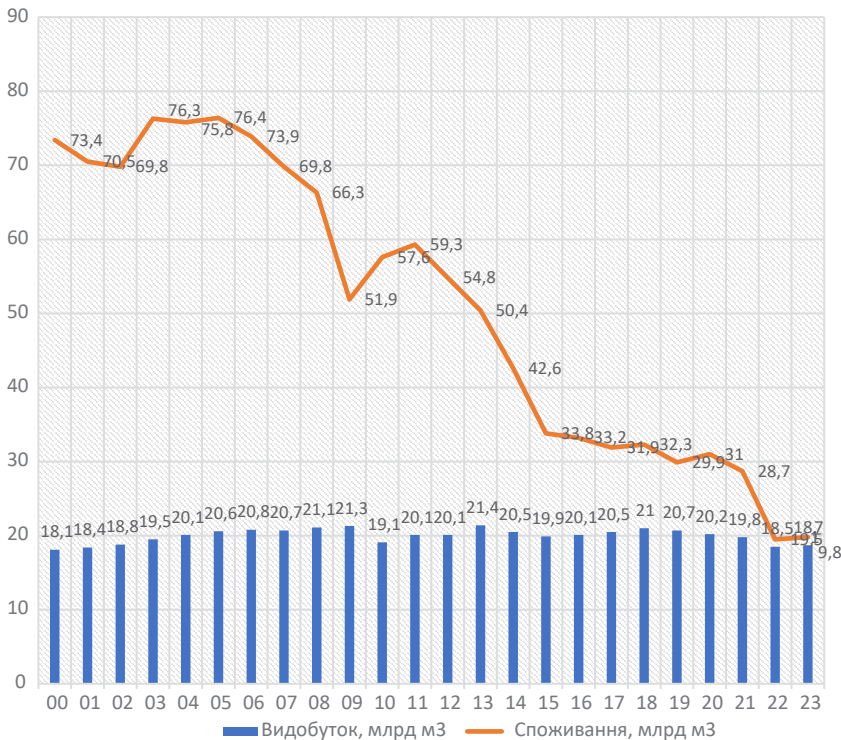

Рис. 1. Обсяги видобутку та споживання природного газу впродовж 2000–2023 рр., млрд м3

Джерело: [7; 8; 9]

Загальне зменшення споживання спричинено декількома факторами: по-перше, ціна на використання газу впродовж цього періоду для населення та бізнесу поступово зростала, непропорційно до доходів населення, по-друге, криза 2008, 2014 та 2022 років, які пов'язані із зовнішніми факторами (Світова фінансова криза, окупація АР Крим та початок гібридної війни на Донбасі, початок повномасштабного вторгнення) негативно вплинули на соціально-економічне становище населення, по-третє, впродовж цього періоду знизилася чисельність населення України, що потенційно використовувало або могло б використовувати цей ресурс. Фундаментальним підприємством в Україні, що видобуває газ і знаходиться у державній власності є АТ «УКРГАЗВИДОБУВАННЯ». В консолідованій фінансовій звітності за 2022 рік можемо зрозуміти структуру собівартості реалізованої продукції, яка включає: плату за користування надрами та інші податки, амортизація та виснаження, витрати на персонал та відповідні соціальні нарахування, сировина та матеріали, послуги з транспортування природного газу, послуги із поточних ремонтів основних засобів, прибуток від відновлення вартості або збиток від знецінення основних засобів, нематеріальних активів та незавершених капітальних інвестицій, інші витрати (табл. 1) [10].

На жаль, зважаючи на продовження активних бойових дій внаслідок агресії РФ, консолідована фінансова звітність АТ «УКРГАЗВИДОБУВАННЯ» за 2023 рік відсутня, але за інформацією від Clarity Project, що охоплює дані різних офіційних джерел України, можна розглянути звіт про фінансові результати цього підприємства за 2021–2023 рр. і приблизно вирахувати собівартість газу (табл. 2).

Таким чином, показники фінансової звітності цього підприємства свідчать про те, що акціонерне товариство, не зважаючи на повномасштабну агресію та замороження вартості ціни на газ, зуміло не тільки вистояти в 2022 році, але і збільшити прибуток в наступному. Але, варто зазначити, що показники, виражені в валюті долар США свідчать про зниження платоспроможності. Ці показники є важливими для підприємств такої галузі, адже більша частина обладнання та технологій походять з інших країн, що ставить у необхідність купувати технології та знання за іноземну валюту [13].

Таким чином, формування ціни на газ у Європі формується на ринкових механізмах, які визначаються багатьма факторами, де головним є – попит та пропозиція.

Таблиця 1

Формування собівартості на природний газ

	2021 рік	Структура 2021 року, %	2022 рік	Структура 2022 року, %
Всього собівартості реалізованої продукції, млрд грн	67,473	100	73,322	100
Плата за користування надрами та інші податки, млрд грн	44,559	66,04	42,669	58,19
Амортизація та виснаження, млрд грн	10,469	15,52	18,915	25,80
Витрати на персонал та відповідні соціальні нарахування, млрд грн	2,972	4,40	4,827	6,58
Сировина та матеріали, млрд грн	2,952	4,38	2,305	3,14
Продовження табл. 1.1. Послуги з транспортування природного газу, млрд грн	1,337	1,98	1,438	1,96
Послуги із поточних ремонтів основних засобів, млрд грн	1,333	1,98	1,112	1,52
Прибуток від відновлення вартості / збиток від знецінення основних засобів, нематеріальних активів та незавершених капітальних інвестицій, млрд грн	1,356	2,01	+ 0,680	+ 0,92
Інші витрати	2,492	3,69	2,736	3,73

Джерело: сформовано авторами на основі [10]

Таблиця 2

Фінансові результати АТ «УКРГАЗВИДОБУВАННЯ»

	2021 рік, млрд грн	2021 рік, млрд дол США	2022 рік, млрд грн	2022 рік, млрд дол США	2023 рік, млрд грн	2023 рік, млрд дол США	Динаміка 2023/2022 млрд дол США, %
Дохід від реалізації продукції	90,119	3,30	86,377	2,67	93,867	2,57	- 22,12
Собівартість реалізованої продукції	67,521	2,47	73,262	2,27	71,680	1,96	- 20,65
Прибуток від реалізації продукції	22,597	0,83	13,115	0,41	22,186	0,61	- 26,51
Фінансовий результат від операційної діяльності	19,258	0,71	8,113	0,25	18,994	0,52	- 26,76
Чистий фінансовий результат	15,538	0,57	2,922	0,09	12,991	0,36	- 36,84

Джерело: сформовано авторами на основі [11; 12]

Газові ринки в європейському просторі працюють на основі спотової торгівлі. Так, ціна формується на газових хабах і змінюється залежно від сезонного попиту, геополітичних факторів, ціни на інші енергоносії та вартості транспортування і інфраструктури. Окрім спотових ринків, велика частина газу в Європі постачається довгостроковими контрактами, за якими ціни можуть бути прив'язані до різних показників, як приклад, до нафти.

Якщо говорити про український ринок газу, то Україна прийняла ринкову модель ціноутворення на газ, але виключно для промислових споживачів, в той час, як для населення та критичної інфраструктури ціна на газ та транспортування формується Національною комісією, що здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Щодо вартості електроенергії, то самостійно підраховувати можливу собівартість неможливо. Так, за цю енергетичну складову в Україні відповідає НЕК «Укренерго» – повноправний член європейського енергооб'єднання ENTSO-E (з 01.01.2024), сертифікований за моделлю ISO оператор системи передачі України з функціями оперативного-технологічного управління Об'єднаною енергосистемою України (ОЕС), передачі електроенергії магістральними електромережами від генерації до розподільчих мереж [14].

Неможливість самостійних підрахунків приблизного показнику собівартості пов'язана з тим, що інформація у звітах про фінансові результати з початку повномасштабного вторгнення не розкривається у зв'язку з обмеженнями НКРЕКП №349 від 26 березня 2022 року «Щодо захисту інформації, яка в умовах воєнного стану може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом, у тому числі щодо об'єктів критичної інфраструктури» [15]. Але, 3 червня 2024 року заступник Міністра енергетики України Світлана Гринчук заявила, що тариф для населення 4,32 грн за кВт*год покриває виключно собівартість виробництва та передачі електроенергії побутовим споживачам [16].

Відповідно до ситуації з цінами на газ, ціна на електроенергію також не є повноцінно ринковою. Так, для звичайних побутових споживачів діє механізм регулювання цін, встановлений НКРЕКП. Це дозволяє зберігати тарифи для населення на більш доступному рівні, але варто зауважити, що різниця між ринковою ціною і тарифом для населення частково компенсується через субсидування з боку держави або шляхом перехресного субсидування (тобто, підприємства сплачують вищі тарифи, задля компенсації ціни побутовим споживачам). Так, деякі українські економічно-аналітичні центри, такі як CASE UA, Центр економічної стратегії та інші наполягають на тому, що ціна на комунальні послуги для населення має відповідати ринковим вимогам і не контролюватися державними органами влади. То ж, постає необхідність розглянути позитивні та негативні сторони від можливої лібералізації цін на комунальні послуги (газ та електроенергія).

Так, в загальному, можна виділити такі позитивні аспекти від встановлення ринкових цін на комунальні послуги:

- лібералізація цін створює умови для ефективної конкуренції між різними підприємствами в умовах, коли держава контролює більшу частину цього ринку, зазвичай в такому випадку відсутні стимули для покращення надання цих послуг та впровадження інновацій;
- лібералізація цін допомагає підвищити прозорість тарифів і відобразити реальну вартість таких ресурсів, як електроенергія, вода і тепло;
- лібералізація цін робить ринок комунальних послуг більш привабливим для інвесторів;
- лібералізація допомагає вирівняти ціни для всіх категорій споживачів і ліквідувати перехресне субсидування, яке створює несправедливі умови для бізнесу та брак прозорості в ціноутворенні.

До негативних аспектів встановлення ринкових цін на комунальні послуги можна віднести:

- однією з головних загроз від лібералізації є потенціал різкого зростання цін на комунальні послуги. У багатьох країнах ринкові ціни на електроенергію та газ можуть бути вищими, ніж ті, що встановлюються державою під час регулювання;
- лібералізація може посилити соціальну нерівність, оскільки вона впливає на доступність комунальних послуг для різних категорій громадян;
- у процесі лібералізації ринку існує ризик того, що одна або декілька фірм можуть набути домінуючого становища, що призведе до виникнення монополії. У такому випадку, замість суттєвої конкуренції, споживачі можуть потрапити в залежність від одного великого постачальника, який може встановлювати вищі ціни;
- ринкові ціни постачальників енергоресурсів залежать від багатьох змінних зовнішніх факторів, які призводять до сезонних коливань;
- раптові та непередбачувані зміни цін створюють значну невизначеність для домогосподарств. Споживачі не знають, наскільки зростуть їхні рахунки наступного місяця або наступного року, що може призвести до фінансових труднощів і розчарувань.

І варто відмітити, що ще в 2015 році Центр економічної стратегії України наголошував у власному дослідженні на тому, що найкращою альтернативою для України є прийняття встановлення цін на ринковому рівні. Так, виникне такий феномен: у разі встановлення ринкової ціни на газ для усіх категорій споживачів у виграві опиняються не тільки компанії-постачальники та держава, але й у більш довгостроковій перспективі – кінцевий споживач (населення) [17, с. 27].

Вигода у довгостроковій перспективі для кінцевого споживача пов'язана з майбутнім зменшенням вартості ціни на енергоносії. Так, завдяки ринковим цінам, компанії-видобувачі та компанії-постачальники мають можливість за рахунок підвищених прибутків покращувати власні технології, якість виробництва та постачання, збільшувати кількість розроблених родовищ (для прикладу: в 2019 році вартість буріння

пошукових свердловин становила 5–12 млн дол. США; на одному родовищі будують 10–100 свердловин, і, на жаль, навіть сучасні технології розвідки не дозволяють гарантовано пробурити успішну свердловину; вартість спеціального дозволу на користування надрами коливається залежно від прогнозованих покладів та розмірів родовища, в середньому – 1–4 млн дол. США, проведення 3D-сейсміки на ділянці середнього розміру коштує 2 млн дол. США; на будівництво майданчика та буріння компанія в середньому витрачає понад 7 млн дол. США; якщо буріння успішне, доведеться будувати інфраструктуру з транспортування та підготовки газу за 10–13 млн дол. США – таким чином, для одного родовища компанія має витрати мінімум 70 млн дол. США при умові, розробці 10 свердловин за найменшими показниками витрат [18, 19, 20].

Таким чином, впровадження на практиці ринкової ціни на такі комунальні послуги, як газ та електроенергія в Україні зможуть реалізуватися справжні ринкові механізми, що призведуть до введення в дію основоположних економічних законів, в особливості закон попиту та пропозиції, що дозволить в довгостроковому періоді відчувати попередньо-зазначені вигоди. Але варто враховувати, що нині досі тривають активні бойові дії, що призвело до значної інфляції та зниження реальної платоспроможності населення. Тому, Уряду України варто:

- розробити стратегію поступового ослаблення контролю держави ціни на ринок комунальних послуг, що включатиме поступове підвищення ціни на комунальні послуги для населення, зважаючи на соціально-економічне становище в країні;

- збільшити підтримку суб'єктів господарювання, задіяних в виробництві електроенергії, газу та інших видів комунальних послуг, зокрема сприяти розвитку альтернативних джерел енергії та створення децентралізованої системи виробництва та постачання електроенергії та газу створенням сприятливого економічного середовища, зменшуючи рівень оподаткування та надаючи пільговий період оподаткування для нових виробників або при створенні нового енергооб'єкту/розробленню родовища;

- сприяти перетворенню державних підприємств, задіяних в енергосекторі та в нафтогазовій індустрії в акціонерні товариства, з часткою приватного капіталу, що дозволить збільшити залучення коштів на різні інвестиційні проєкти та підвищенню ефективності управління суб'єктами господарювання;

- створити сприятливе законодавче бізнес-середовище для активного розвитку таких сфер, як: АЕС, ТЕС, ТЕЦ, ГЕС, ГАЕС та електростанцій на відновлювальних джерелах енергії, нафтогазовій індустрії, виробництву біометану національними та іноземними приватними підприємствами – для прикладу, щоб ринок атомної та гідроенергетики розвивався не лише за 100% участю держави, але й з недержавними компаніями, що створить сприятливе конкурентне середовище та підвищить якість надання комунальних послуг.

Висновки. Ринок комунальних послуг України внаслідок повномасштабного вторгнення значно постраждав: так, російськими ударами було пошкоджено або знищено левову частку енергетичної та нафтогазової інфраструктури України, що зумовило значний дефіцит електроенергії та віялові відключення для населення та підприємницьких структур. Задля стабілізації ситуації в енергосистемі та швидкому відновленню енергетичних потужностей, Урядом було прийнято рішення про підвищення вартості ціни на електроенергію для населення. Так, стало відомо, що ринок комунальних послуг для населення, в основному контролюється органами державної влади, які встановлюють ціну з власних розрахунків (в 2024 році було встановлено ціну на рівні собівартості виробництва електроенергії), що виключає прямі ринкові механізми для такого кінцевого споживача, як населення України (домогосподарства). Але, різні аналітичні центри та високопоставлені чиновники США, Європи та МВФ наполягають на тому, що Уряду України необхідно лібералізувати цей сектор.

Так, було виявлено, що така лібералізація матиме, як переваги, так і недоліки. До переваг варто віднести: створення умов для ефективної конкуренції, підвищення

прозорості тарифів і відображення реальної вартості таких ресурсів, створення привабливості для інвесторів, вирівнювання цін для всіх категорій споживачів і ліквідація перехресного субсидіювання. До недоліків варто віднести: потенціал різкого зростання ціни на комунальні послуги, посилення соціальної нерівності, ризик виникнення монополій, залежність ринку комунальних послуг від зовнішніх факторів, невідомість для домогосподарств. Але, також варто зазначити, що в довгостроковій перспективі, лібералізація ринку комунальних послуг принесе значні переваги саме для індивідуальних домогосподарств. Для того, щоб ефективно впровадити прямі ринкові механізми формування ціни на комунальні послуги для населення України було надано рекомендації Уряду України, зокрема: розробити стратегію поступового ослаблення державного контролю, збільшити підтримку виробника, задіяного в сфері комунальних послуг, сприяти ефективному перетворенню державних підприємств на акціонерні товариства та створити сприятливе законодавче бізнес-середовище для національних та іноземних інвесторів.

Список використаних джерел:

1. Індекс інфляції в Україні 2024. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 09.08.2024)
2. Масований ракетний обстріл України 10 жовтня 2022. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: <http://surl.li/ehfvzy> (дата звернення: 09.08.2024)
3. Корольчук Юрій. Тариф на електроенергію збільшився. Чому в цьому виникла потреба? *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/1/700712/> (дата звернення: 09.08.2024)
4. Топалов Микола, Волокіта Віктор. Уряд підвищив тариф на електроенергію для населення. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/05/31/714515/> (дата звернення: 09.08.2024)
5. Виробництво електроенергії в Україні за рік зросло на 5%. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/11/681292/> (дата звернення: 10.08.2024)
6. Ігор Піддубний, Дмитро Горюнов. Оцінка прямих збитків та непрямих втрат енергетичного сектору України внаслідок повномасштабного вторгнення росії. Kyiv School of Economics. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/06/KSE_Vpliv-vii-ni-na-energetiku_UA-1.pdf (дата звернення: 11.08.2024)
7. Скільки природного газу споживає та видобуває Україна. Аналітичний портал «Слово і Діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/09/27/infografika/ekonomika/skilky-pryrodnogo-hazu-spozhyvaє-ta-vydobuvaє-ukrayina> (дата звернення: 12.08.2024)
8. У 2023 році видобуток природного газу в Україні зріс на 0,9%. Скільки-Скільки? URL: <https://skilky-skilky.info/u-2023-rotsi-vydobutok-pryrodnogo-hazu-v-ukraini-zris-na-0-9/> (дата звернення: 12.08.2024)
9. Україна торік спожила 19,8 мільярда кубометрів газу – Галущенко. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3820918-ukraina-torik-spozila-198-milarda-kubometriv-gazu-galushenko.html> (дата звернення: 12.08.2024)
10. Звіт незалежного аудитора «Консолідована фінансова звітність за рік, що закінчився 31.12.2022. Акціонерне Товариство «УКРГАЗВИДОБУВАННЯ». URL: <https://ugv.com.ua/uploads/UGV%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BE%20%D1%84%D1%96%D0%BD%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%2022%20ukr.pdf> (дата звернення: 20.09.2024)
11. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart> (дата звернення: 21.09.2024)
12. АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «УКРГАЗВИДОБУВАННЯ». Clarity Project. URL: https://clarity-project.info/edr/30019775/finances?current_year=2023 (дата звернення: 21.09.2024)
13. У 2023 році видобуток природного газу в Україні зріс на 0,9%. Скільки-Скільки? URL: <https://skilky-skilky.info/u-2023-rotsi-vydobutok-pryrodnogo-hazu-v-ukraini-zris-na-0-9/> (дата звернення: 21.09.2024)
14. Про компанію. Національна енергетична компанія «Укренерго». URL: https://ua.energy/pro_kompaniyu/ (дата звернення: 22.09.2024)

15. Постанова № 349 «Щодо захисту інформації, яка в умовах воєнного стану може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом, у тому числі щодо об'єктів критичної інфраструктури», 26.03.2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0349874-22#Text> (дата звернення: 22.09.2024)

16. Світлана Гринчук: Підвищення тарифу для населення дозволить відновити державну генерацію. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України «Урядовий портал». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/svitlana-hrynychuk-pidvyshchennia-taryfu-dlia-naseleння-dozvolyt-vidnovyty-derzhavnu-heneratsiiu> (дата звернення: 22.09.2024)

17. Чи повинна ціна на газ бути ринковою. Аналітична записка. Центр економічної стратегії. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/ces_paper_gas_prices_ukr.pdf (дата звернення: 24.09.2024)

18. 10 фактів про видобуток українського газу. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/gazpravda/2019/09/5/650837/> (дата звернення: 26.09.2024)

19. Яковенко Ірина. У Києві планують збудувати шість невеликих ТЕЦ. Віледж. URL: <https://www.village.com.ua/village/business/news/350897-u-kievi-planuyut-zbuduvati-shist-nevelikih-tets> (дата звернення: 28.09.2024)

20. Кампанія проти будівництва нових атомних блоків Хмельницької АЕС. Екодія. URL: https://ecoaction.org.ua/diyalnist/x34?gad_source=1&gclid=Cj0KCQJw6oi4BhD1ARIsAL6pox3IXA0fHAQpwBtU4yydZd_0pwYeo5hvSLj6UZRCGFeTi_ZNu603aBUaAlkkEALw_wcB (дата звернення: 28.09.2024)

21. Раїмов Р. І. Адміністративно-правове регулювання діяльності природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидати юридичних наук. Сумський державний університет. 2020. С. 235.

22. Лопушняк Г. С., Фоменко О. О. Субсидування житлово-комунальних послуг: теоретичні та зарубіжні практики. *Actual Problems in Economics*. 2022. № 251. С. 43–55.

23. Куц О. Є. Відповідальність суб'єктів владних повноважень при встановленні тарифів на житлово-комунальні послуги. *Полтавський правовий часопис*. 2021. № 3. С. 72–84.

24. Черненко Ю. Адаптація сектора житлово-комунальних послуг до кризових умов через стратегічне планування та управління ризиками: інноваційні підходи. *Modeling the Development of the Economic System*. 2024. №1. С. 148–155.

References:

1. Indeks inflyatsiyi v Ukraini 2024 (2024). Minfin. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

2. Masovanyy raketnyy obstril Ukrainy 10 zhovtnya 2022 (2022). Vil'na entsyklopediya "Vikipediya". URL: <http://surl.li/ehfvzy>

3. Korol'chuk Yuriy. Taryf na elektroenerhiyu zbil'shyvsya. Chomu v ts'omu vynykla potreba? (2023). *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/1/700712/>

4. Topalov Mykola, Volokita Viktor (2024). Uryad pidvyshchyv taryf na elektroenerhiyu dlya naselennya. *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/05/31/714515/>

5. Vyrobnystvo elektroenerhiyi v Ukraini za rik zросло na 5%. *Ekonomichna pravda* (2022). URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/11/681292/>

6. Ihor Piddubnyy, Dmytro Horyunov (2024). Otsinka pryamykh zbytkiv ta nepryamykh vtrat enerhetychnoho sektor Ukrainy vnaslidok povnomasshtabnoho vtorhennya rosiyi. Kyiv School of Economics. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/06/KSE_Vplyv-vii--ni-na-energetiku-UA-1.pdf

7. Skil'ky pryrodn'oho hazu spozhyvaye ta vydobuvaye Ukrainy (2023). Analitychnyy portal "Slovo i Dilo". URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/09/27/infografika/ekonomika/skilky-pryrodnoho-hazu-spozhyvaye-ta-vidobuvaye-ukrainy>

8. U 2023 rotsi vydobutok pryrodnoho hazu v Ukraini zris na 0,9%. Skil'ky-Skil'ky? (2023). URL: <https://skilky-skilky.info/u-2023-rotsi-vidobutok-pryrodnoho-hazu-v-ukraini-zris-na-0-9/>

9. Ukraina torik spozhyla 19,8 mil'yarda kubometriv hazu – Halushchenko. UKRINFORM. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3820918-ukraina-torik-spozila-198-milarda-kubometriv-gazu-galushenko.html> (data zvernennya: 12.08.2024)

10. Zvit nezalezhnogo audytora "Konsolidovana finansova zvitnist' za rik, shcho zakinchyvsya 31.12.2022 (2022). Aktsionerne Tovarystvo "UKRHAZVYDOBUVANNYA". URL: <https://ugv.com.ua/uploads/UGV%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BE%20%D1%84%D1%96%D0%>

BD%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%202022%20ukr.pdf

11. Ofitsiynny kurs hryvni shchodo inozemnykh valyut. Natsional'nyy bank Ukrainy (2024). URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart>

12. AKTSIONERNE TOVARYSTVO "UKRAHZVYDOBUVANNYA". Clarity Project (2023). URL: https://clarity-project.info/edr/30019775/finances?current_year=2023

13. U 2023 rotsi vydobutok pryrodnoho hazu v Ukraini zris na 0,9%. Skil'ky.Skil'ky? URL: <https://skilky-skilky.info/u-2023-rotsi-vydobutok-pryrodnoho-hazu-v-ukraini-zris-na-0-9/>

14. Pro kompaniyu. Natsional'na enerhetychna kompaniya "Ukrenerho" (2024). URL: https://ua.energy/pro_kompaniyu/

15. Postanova № 349 "Shchodo zakhystu informatsiyi, yaka v umovakh voyennoho stanu mozhe buty vidnesena do informatsiyi z obmezhenym dostupom, u tomu chysli shchodo ob'ektiv krytychnoyi infrastruktury", 26.03.2022 (2023). Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0349874-22#Text>

16. Svitlana Hrynychuk: Pidvyshchennya taryfu dlya naselennya dozvolyt' vidnovyty derzhavnu heneratsiyu. Yedynny veb-portal orhaniv vykonavchoyi vlady Ukrainy "Uryadovyy portal" (2024). URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/svitlana-hrynychuk-pidvyshchennia-taryfu-dlia-naselennia-dozvolyt-vidnovyty-derzhavnu-heneratsiiu>

17. Chy povynna tsina na haz buty rynkovoyu. Analitychna zapyska. Tsentr ekonomichnoyi stratehiyi (2024). URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/ces_paper_gas_prices_ukr.pdf

18. 10 faktiv pro vydobutok ukrayins'koho hazu. Ekonomichna pravda (2019). URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/gazpravda/2019/09/5/650837/>

19. Yakovenko Iryna. U Kyievi planuyut' zbuduvaty shist' nevelykykh TETS. Viledzh (2024). URL: <https://www.village.com.ua/village/business/news/350897-u-kievi-planuyut-zbuduvati-shist-nevelikih-tets>

20. Kampaniya proty budivnytstva novykh atomnykh blokiv Khmel'nyts'koyi AES. Ekodiya (2024). URL: https://ecoaction.org.ua/diyalnist/x34?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw6oi4BhD1ARIsAL6pox3lXA0fHAQpwBtU4yydZd_0pwYeo5hvSLj6UZRcGFcTi_ZNu603aBUaAlkkEALw_wcB

21. Raimov R. I. (2020). Administratyvno-pravove rehulyuvannya diyal'nosti pryrodnykh monopoliy u sferakh enerhetyky ta komunal'nykh posluh. Dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya kandydaty yurydychnykh nauk. Sums'kyi derzhavnyi universytet. S. 235.

22. Lopushnyak H. S., Fomenko O. O. (2022). Subsedyuvannya zhytlovo-komunal'nykh posluh: teoretychni ta zarubizhni praktyky. *Actual Problems in Economics*. № 251. S. 43–55.

23. Kushch O. YE. (2021). Vidpovidal'nist' sub'yektiv vladnykh povnovazhen' pry vstanovlenni taryfiv na zhytlovo-komunal'ni posluhy. *Poltavs'kyi pravovyy chasopys*. № 3. S. 72–84.

24. Chernenko Yu. (2024). Adaptatsiya sektora zhytlovo-komunal'nykh posluh do kryzovykh umov cherez stratehichne planuvannya ta upravlinnya ryzykamy: innovatsiyni pidkhody. *Modeling the Development of the Economic System*. № 1. S. 148–155.